

Dominik Szczepański

"Unia Wolności: partia polityczna w okresie transformacji", Maria Winclawska, Warszawa 2010 : [recenzja]

Polityka i Społeczeństwo nr 8, 395-399

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dominik Szczepański

**MARIA WINCŁAWSKA: *UNIA WOLNOŚCI:
PARTIA POLITYCZNA W OKRESIE TRANSFORMACJI*
WYDAWNICTWO NAUKOWE SCHOLAR, WARSZAWA 2010, 274 SS.**

W recenzowanej publikacji naukowej Maria Winclawska podjęła się przedstawienia dziejów Unii Wolności [dalej: UW], partii mającej fundamentalne znaczenie dla budowy Trzeciej Rzeczypospolitej. Jak sama przyznała we wstępie, praca ta „jest monografią partii politycznej w okresie transformacji ustrojowej” (s. 11), co nie do końca odzwierciedla stan rzeczywisty przedstawionych badań. W zastosowanym układzie pracy, nazwanym przez Winclawską procedurą pośrednią pomiędzy ujęciem całościowym a problemowym występującym w monografiach, dominują kwestie przyczyn upadku partii politycznej oraz roli inteligencji w odniesieniu do UW.

Omawiana monografia liczy 274 strony i składa się z czterech rozdziałów, w których tematyka ujęta jest w sposób problemowy. Uzupełniona została przypisami, wykazem skrótów partii politycznych, spisem tabel i rycin, kalendarium UW, wykazem przedstawicieli Kongresu Liberalno-Demokratycznego [dalej: KLD], Unii Demokratycznej [dalej: UD] i UW w Sejmie i Senacie oraz rozległą bibliografią. Autorka w głównej mierze posiłkowała się licznymi opracowaniami i raportami z badań opinii publicznej oraz w stopniu marginalnym bieżącą prasą. Niewątpliwą wadą pracy jest całkowite pominięcie zbiorów archiwalnych znajdujących się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Partii Politycznych Państwowej Akademii Nauk w Warszawie, Partii Demokratycznej – Demokraci.pl w Warszawie, będącej sukcesorką UW, Fundacji Centrum im. prof. Bronisława Geremka w Warszawie, Biblioteki Sejmowej czy Biblioteki Narodowej w Warszawie. Przechowywane tam zbiory mogłyby znacznie wzbogacić opracowanie chociażby o kwestie programowe, które Winclawska omówiła wyłącznie na podstawie opracowań, bez sięgnięcia do programów partii wydawanych bezpośrednio przez UW,

jak i zbiorów dokumentów temu poświęconych, jak na przykład prace pod redakcją Inki Słodkowskiej (*Wybory 1993; Wybory 1997; Wybory 2001*). Niedociągnięciem Autorki jest także pominięcie indeksu nazwisk. Wnioski, które się nasuwają po przejrzeniu tak przedstawionej bibliografii, dotyczą niezbyt starannego uwzględnienia źródeł.

Również konstrukcja książki wywołuje pewien niedosyt spowodowany zbyt ogólnikowym potraktowaniem tytułowej kategorii politologicznej. Na łączną liczbę czterech rozdziałów tylko dwa ostatnie poświęcone zostały wyłącznie UW. Taki układ spowodował, że mimo ukazania przyczyn stabilności UW, kwestii związanych ze strukturą organizacyjną i szeroko pojętą działalnością partii, temat ten nie został wyczerpany.

W pierwszym rozdziale, zatytułowanym „Partia polityczna. Teoretyczne aspekty stabilności” analizie zostały poddane definicje związane z ujęciem partii politycznej sensu stricto i sensu largo, a także zobrażono determinanty powstania oraz rozwoju partii politycznych. Należy podkreślić, że podjęta przez Winclawską próba scharakteryzowania upadku czy likwidacji partii to przykład bardzo nowatorskiej analizy problemu, poprzedzonej samodzielnym zbadaniem zjawiska. Jak podkreśliła Winclawska, „analizy upadku partii politycznych są rzadsze, bo same «upadki partii politycznych są zjawiskiem rzadkim»” (s. 33). Metodologia związana z analizą i definiowaniem partii politycznych jest doskonała przez wielu naukowców, dlatego w tej pracy uwagę skierowano na te elementy, które świadczyły o nieuchronności upadku partii. Oprócz ujęcia upadku partii jako zbiorowego uczestnika życia politycznego oraz upadku organizacji i instytucji na przykładzie konkretnych partii, jak np. hiszpańskiej Unii Demokratycznego Centrum (s. 35), rozważaniom poddano aspekty formalnoprawne dotyczące likwidacji partii bądź jej wykreślenia z ewidencji partii politycznych, lub faktyczne, czyli rozwiązanie partii na mocy podjętej uchwały, przekształcenie się w inną partię, czy też udział w wyborach z list innych ugrupowań. Kolejną pozytywną cechą tak przedstawionego ujęcia problemowego było wskazanie wewnętrznych oraz zewnętrznych przyczyn upadku partii politycznych, wynikających w głównej mierze z braku stabilności i trwałości oraz wewnętrznej spójności. Wadą natomiast było odniesienie się wyłącznie do partii amerykańskich, holenderskich i szwedzkich, z całkowitym pominięciem przykładów polskich ugrupowań politycznych, w tym szczególnie UW (s. 40–45).

W drugim rozdziale pt. „Transformacja a polskie partie polityczne. Dyskusja o słabości partii” scharakteryzowano wieloaspektowe procesy tworzenia i działalności partii politycznych, zwłaszcza w kontekście wydarzeń po 1989 r., ze szczególnym uwzględnieniem zmian społeczno-politycznych oraz podziałów socjopolitycznych (s. 52–56). Zaletą tej części pracy jest ukazanie słabości partii politycznych wynikających z braku doświadczenia liderów w zarządzaniu partiami (s. 58), z nieodpowiednio rozwiniętej bazy członkowskiej (s. 61–62), awersji społeczeństwa wobec partii i polityki (s.62-63), zachowania elit partyjnych i eklektyzmu programowego.

Rozdział trzeci, stanowiący rzeczywiste odniesienie do tytułu recenzowanego opracowania, zawiera ujęcie jednej z dwóch kwestii problemowych wspomnianych na początku, a mianowicie: „Unia Wolności. Projekt elity”. W rozdziale tym ogólnej charakterystyce poddano genezę powstania UW, przedstawiając kolejno dzieje UD i KLD. Całkowicie zmarginalizowano i pominięto natomiast rozmowy negocjacyjno-programowe zespołów UD i KLD zapoczątkowane w 1993 r., w wyniku których doszło do powstania UW. Ta poważna nieścisłość w znacznej mierze przyczyniła się do ostatecznego kształtu UW (Szczepański 2010: 150–158). Drugim poważnym mankamentem jest przedmiotowe potraktowanie wyboru nazwy partii oraz przedstawienie osoby, która podała jej propozycję. Podczas rozmów negocjacyjno-programowych rozważano od kilku do kilkunastu propozycji nazw partii, głównym jej pomysłodawcą zaś był Leszek Balcerowicz (Szczepański 2010: 159). Słabością tej części pracy jest również bardzo ogólnikowe scharakteryzowanie działalności partii, zwłaszcza wyborów samorządowych w 1994 r. oraz kongresów krajowych UW w latach 1995–2005, które zostały przedstawione na piętnastu stronach (s. 79–94)¹. Ponadto w przybliżeniu struktury organizacyjnej partii Autorka posiłkowała się statutem UW uchwalonym w 1997 r. z poprawkami wprowadzonymi w 1998 i 2000 r. bez uwzględnienia ostatniego statutu UW uchwalonego w czasie II Nadzwyczajnego Kongresu 2 października 2004 r., co również jest pewnym mankamentem opracowania (*Statut 2004*: 3 i nn.). Ważną kwe-

---

¹ Protokoły kongresów krajowych UW, z których Autorka nie skorzystała, liczyły kolejno: II Kongres Krajowy UW – 53 strony, III Kongres Krajowy UW – 34 strony, IV Kongres Krajowy – 71 stron, V Kongres Krajowy – 136 stron oraz I i II Nadzwyczajny Kongres UW wraz z VI Kongresem – po kilkanaście stron każdy, co dowodzi marginalnego, czy wręcz przedmiotowego potraktowania obrad, które w bezpośredni sposób wpływały na dalszą działalność partii.

ścią, którą tu jednak ukazano, jest ewolucja struktury organizacyjnej partii, poprzedzona charakterystyką struktury UD i KLD.

W ostatnim, czwartym rozdziale pt. „Upadek Unii Wolności – nieudolność elity czy nieuchronność historyczna?” Autorka przedstawiła wewnętrzne przyczyny upadku partii, analizując je od wyborów parlamentarnych w 2001 r. aż do przekształcenia się UW w Partię Demokratyczną – Demokraci.pl w maju 2005 r. Wprowadzone ograniczenie ram czasowych wymaga jednak komentarza, gdyż powolny rozkład tej partii nastąpił w 2000 r. na skutek decyzji Zarządu UW i Rady Krajowej z 26 kwietnia 2000 r. o niewskazaniu z własnego grona kandydata na urząd prezydenta RP i niepopieraniu żadnego z pretendentów biorących udział w kampanii prezydenckiej. Ponadto poważne decyzje zapadły w czasie obrad V Kongresu Krajowego w grudniu 2000 r., w wyniku których doszło do wewnętrznej destabilizacji i rozłamu w UW (*Stenogram* 2000: 2). Analizę przyczyn upadku UW należałoby przeprowadzić właśnie na tle tych wydarzeń. Pozostałe zagadnienia przedstawione przez Winclawską stanowiły wyłącznie zapowiedź nieuchronnej klęski partii. Oprócz tego Autorka scharakteryzowała kampanie wyborcze UW z uwzględnieniem wyborów prezydenckich i parlamentarnych, wskazując na ich mocne i słabe strony. Skupiając się na zewnętrznych przyczynach upadku UW, analizie poddała „nieudolność elity partyjnej” (s. 178) oraz przedstawiła historię inteligencji polskiej od XIX do XXI w.

Reasumując, należy stwierdzić, że recenzowana publikacja stanowi poważny przyczynek do dziejów Unii Wolności, ale z pewnością nie jest jej monografią. Pomimo dostrzegalnych niedoskonałości opracowania należy docenić podjęty wysiłek badawczy. Co ważne, Autorka nie dodała stwierdzenia, że ponosi wyłączną odpowiedzialność za wszelkie poczynione ustalenia i sformułowane wnioski, co wpływa na odbiór całości pracy.

Recenzowana książka z powodu niezaprzeczalnych walorów merytorycznych powinna stać się lekturą studentów nauk politycznych oraz wszystkich zainteresowanych przeobrażeniami polskiej sceny politycznej.

Bibliografia

1. Materiały archiwalne

Archiwum Partii Demokratycznej – Demokraci.pl w Warszawie

Statut Unii Wolności uchwalony przez II Nadzwyczajny Kongres Unii Wolności w dniu 2 października 2004 r., Warszawa 2004.

Stenogram z posiedzenia Rady Krajowej UW, Warszawa, 26.04.2000.

2. Źródła opublikowane

Wybory 1993: partie i ich programy, red. I. Słodkowska, Warszawa 2001.

Wybory 1997: partie i ich programy, red. I. Słodkowska, Warszawa 2004.

Wybory 2001: partie i ich programy, red. I. Słodkowska, Warszawa 2002.

3. Opracowania

Szczepański D., *Powstanie i program Unii Wolności* [w:] *Mysł polityczna w Polsce w XX–XXI wieku: wybrane problemy*, red. H. Cimek, Rzeszów 2010.